

MEDDELELSE FRA FORSØGSDAMBRUGET NR. 66
OKTOBER 1982

AFSKÆRMNING AF DAMBRUG MOD FISKEHEJRER

af
FRANK BREGNBALLE

I Meddelelse fra Forsøgdambruget nr. 64, november 1981, er det sandsynliggjort, at fiskehejrer kan spille en rolle ved overførsel af Egtved-virus fra dambrug til dambrug. Der er siden på Statens Veterinære Serumlaboratoriums Århus-afdeling udført eksperimenter, som støtter denne opfattelse. Resultatet af disse nye undersøgelser publiceres senere.

I efteråret 1981 indsendte Fællesudvalget for det danske Ørrederhverv en ansøgning til Teknologirådet om midler til undersøgelser med henblik på en intensivering af bekæmpelsen af Egtved-virus. Af den opnåede bevilling er der anvendt ca. 24.000 kr. til opstilling af et el-hegn på Forsøgdambruget. Den anvendte hegnstype, som er kort beskrevet i ovennævnte Meddelelse fra Forsøgdambruget, giver et meget kraftigt elektrisk stød. I det nedenstående skal der redegøres for vore erfaringer med afskærmningen af Forsøgdambruget mod hejrebesøg.

Hegnet er tretrådet med trådene henholdsvis 30, 60 og 90 cm. over jordoverfladen. Kun de to nederste tråde er strømførende, idet den øverste anvendes til påbinding af mågetråde, som forløber fra denne tråd og skråt eller lodret op til de wirer, som bærer det almindelige mågenet. Disse mågetråde er anbragt med ca. 25 cm's mellemrum, og afskærmningen mod hejrer ville sandsynligvis være effektiv, selv om der var betydeligt større afstand imellem dem. Det var imidlertid vor indstilling, at når vi alligevel skulle afskærme siderne mod hejrer, kunne vi ligeså godt samtidig øge beskyttelsen mod mågebesøg. Det har da også vist sig, at dambruget i mindre grad end tidligere har været besøgt af måger efter etableringen af sideafskærmning.

Ved gennemkørslerne er det vanskeligt at etablere en effektiv afskærmning. Problemet ligger ikke så meget i selve el-hegnets led ved gennemkørslerne som i områderne over leddene op til mågenettet. Her forsøgte man først at lave et "gardin" af tyndtrådet, stormasket net, men dette sammenfiltredes. Dernæst lavede fiskemesteren "gardiner" af mågetråd fæstet til kraftige gardinringe, og disse fungerer bedre, men også her er der problemer med sammenfiltrering. Det er muligt, at problemet kan løses ved anvendelse af en langt tykkere tråd enten i stormasket net eller i enkelt-tråde. Ved

alle led har man på Forsøgsdambruget en isoleret ledning i jorden, således at strømmen ikke afbrydes, selv om et led står åbent. Af hensyn til hejrerne er det jo kun påkrævet at holde leddene lukkede og "gardinerne" trukket for om natten. Medmindre el-hegnet også skal fungere som fårehegn, er det naturligvis også kun nødvendigt at have hegnet tændt om natten.

Opsætningen af en fuldstændig sideafskærmning tog et stykke tid og gav erfaringer med hensyn til, hvad der kræves for at holde hejrer borte. Først opsattes el-hegnet og bragtes i drift, men dette holdt ikke hejrerne borte. Dernæst opsattes tråde fra den øverste hegns-tråd og op til mågenettet undtagen på de vanskelige steder som f.eks. ved leddene. Hejrerne's færdsel vanskeliggjordes herved, og en morgen fandtes svingfjer af en hejre i sidernes mågetråde og her lå tre opgylpede ørreder. En hejre har fundet ind på dambruget, men har haft svært ved at komme ud. Da sideafskærmningen var total kom hejrerne i en kort periode stadig på besøg og slog sig ned i træer nær dambruget. De forsøgte også at trænge ind på dambruget, idet vi i fire tilfælde har observeret, at hejrer har været indfiltret i sideafskærmningens mågetråde, men i disse tilfælde uden at efterlade opgylpede ørreder. Kort tid efter at afskærmningen var gjort total, forsvandt hejrerne fuldstændig fra dambrugets nærhed, og vi har ikke set dem siden.

Hejrekolonien, som ligger i kun 1,5 km's afstand fra dambruget, var i 1982 fuldt så besat med ynglefugle som i tidligere år. Det voldsomme pres af fouragerende hejrer, som vi normalt har oplevet sommeren igennem, er i 1982 udeblevet fuldstændig, og vi har heller ikke iagttaget hejrespor på dæmninger eller i damme, ligesom ørreder, der er sårede af hejrenæb, heller ikke er observeret. Det kan derfor konkluderes, at man kan etablere en fuldstændig afskærmning mod hejrebesøg, men det er samtidig vor erfaring, at hejrerne har en udmærket evne til at finde huller i afskærmningen.

Der kan sandsynligvis findes andre effektive afskærmningsmetoder, end den her anvendte, men vi mener, at el-hegn af en eller anden type er en fordel. Afskærmningen ser ud, som om den let kan passeres mellem el-hegnets tråde, og det er vor opfattelse, at hejrer har forsøgt at trænge ind ad denne vej. Ethvert forsøg er imid-

lertid blevet straffet øjeblikkeligt med et elektrisk chock, således at man tør formode, at en dressureffekt har gjort sig gældende. Det kan ikke bevises, at dressureffekten er en realitet, men det skal påpeges, at en sådan effekt i det mindste vil være ønskelig. Fiskehejrer er overvejende trækfugle, men nogle overvintrer i Vestjylland og selv i den strenge vinter 1981-82 har vi set fiskehejrer i og omkring Brøns-kolonien. Under ekstreme vinterforhold med sne eller islag kan det sandsynligvis være umuligt at holde afskærmningen mod hejrer fuldstændig intakt, og det vil da være gunstigt, om de overvintrende hejrer ved smertelige erfaringer allerede har lært at holde sig borte fra dambruget. For så vidt hejrer kan lære af erfaringen og kan huske ubehagelige erfaringer, må det anses for overordentlig vigtigt, at hejreafskærmningen er i fineste orden fra ca. midten af juni til slutningen af juli. Det er i denne periode ungerne bliver flyvefærdige og selv søger føde, og hver ny generation må dresseres til at holde sig borte fra dambruget. Den kendsgerning, at vi kort efter at afskærmningen var gjort total end ikke har set hejrer slå sig ned i nærheden af Forsøgsdambruget, kan tyde på, at hejrerne har lært ikke blot, at indtrængen på dambruget er umulig, men også at forsøg herpå udløser en øjeblikkelig straf.

Hvad enten det skyldes dressur-effekt eller ikke, har hejreafskærmningen foreløbig vist sig overmåde effektiv, og hermed er en mulig smittevej for Egtved-virus afskåret. Der er næppe heller tvivl om, at alene besparelsen ved, at hejrerne er forhindret i at fouragere på dambruget, vil være stor nok til at sikre en rimelig forrentning og afskrivning af de direkte udgifter ved hegnets etablering.

Det står endnu tilbage at skabe erfaring for, om afskærmningen kræver et stort arbejde til vedligeholdelse. Før dette kan afgøres, må der forløbe en vinterperiode med sne og islag, d.v.s. sådanne vejrforhold, som normalt er destruktive for mågetrådene over dambruget.

På Forsøgsdambruget havde el-hegnet den dobbelte funktion, at holde hejrer ude og at holde får inde, og i sidstnævnte henseende har det ikke været fuldt tilfredsstillende. I sommeren 1982 har man på Forsøgsdambruget haft to grupper får, hvoraf den ene tidligere har gået i el-indhegning, mens den anden var ukendt med el-hegn.

Den første gruppe har respekteret hegnet og har holdt en vis afstand til det. De får, der ikke i forvejen kendte el-hegn, har undertiden forceret hegnet, især hvis de var skræmte. Ved leddene har man hyppigt måttet reparere, fordi hegnet blev løbet ned.

Muligvis har vi selv været delvis skyld i, at ikke alle får har været bange for at nærme sig hegnet. Det må erkendes, at Forsøgdambrugets ansatte omgås hegnet med stor respekt - nogle af de ansatte på grundlag af ubehagelige erfaringer. I dagtimerne har der derfor ofte været slukket for hegnet, hvilket givetvis ikke er gunstigt, når får og lam skal oplæres til at holde afstand til hegnet.

Tendensen til at holde slukket for hegnet i arbejdstiden kan også have medvirket til, at hegnet ikke har vist tilstrækkelig evne til at svide græs og urter, som kommer i berøring med trådene. Tanken med at anvende et el-hegn med høj spænding var, at man skulle kunne undgå afledning til jord gennem vegetation, der vokser op i hegnet, men i så henseende har resultatet været skuffende. Dette skyldes næppe alene, at hegnet ikke har været tændt i alle døgnets timer, men også at isoleringen ved hjørnepælene ikke er tilstrækkeligt god.

Som nævnt har hegnet sin største svaghed i leddene, hvilket skyldes, at trådene ikke kan holdes tilstrækkeligt stramme til, at en effektiv strømovergang sikres, hvorfor der ikke kan holdes høj spænding i leddenes tråde. Det vil blive forsøgt at løse problemet ved at anvende spiraltråde i leddene.

Det forekommer overvejende sandsynligt, at Forsøgdambrugets opbygning i flere adskilte afdelinger byder på vanskeligheder, som man ikke vil møde på dambrug af en mere enkel opbygning f.eks. med en eller to rækker damme i stribe. På Forsøgdambruget er der tre afdelinger damme med hver sin udfiskningskanal, og om aftenen må hver afdeling for sig aflukkes med led og "gardiner" for at udelukke hejrebeseøg. Om dagen skal man naturligvis kunne køre frit fra afdeling til afdeling, hvorfor de fleste led står åbne, og fårene kan færdes frit fra afdeling til afdeling. Når lammene er blevet store og ikke færdes nær moderen, giver det naturligvis problemer, hvis man om aftenen får lukket moderfåret inde i den

ene indhegning og dets lam i den anden, og det er ikke altid let at se hvilke lam, der hører til hvilke får. Dette problem vil man ikke møde på mere rationelt anlagte dambrug.

De problemer og irritationsmomenter hegningen har givet kan formentlig afhjælpes, efterhånden som man får gjort sine erfaringer. Det kan således nævnes, at det har været en lettelse at have en advarselslampe lysende, når hegnet er tændt, så man da kan tage sig i agt ved arbejde nær hegnet. Det skal også anføres, at får erfaringsmæssigt kan dresseres til at have stærk respekt for et el-hegn, hvis man i en kort periode tøjrer dem så nær hegnet, at en lille bid af deres tøjrs slag er afspærret af el-trådene. Fårene lærer hurtigt, at de fristende græstotter under hegnet må de holde sig fra, og da det snarere er med hovedet end med ulddragten, de berører hegnet, oplever de den fulde styrke af det elektriske chok. Af hensyn til lammenes dressur bør tøjringen finde sted om foråret, hvor lammenes ulddragt endnu er tynd. Det hold får, man på Forsøgsdambruget havde besvær med, havde netop ikke lært respekt for el-hegn.

Med alle de irritationsmomenter opsætning og vedligeholdelse af en hejreafskærmning kan give, bør det huskes, at de er for intet at regne i forhold til besværet med tørlægning og desinfektion af et dambrug efter et virusangreb. Også oplevelsen af at se et halvt hundrede hejrer fouragere på et dambrug kan være irriterende, og selv om dambrugerne kan få afløb for hævnthørsten med et bøsseskud, er problemet ikke afhjulpet hermed. En konsekvent afskærmning mod hejrer kan kort sagt anbefales til enhver dambruger, der er generet af hejrebesøg.